

Koncertekről

Kovács Ilona

Szent István Filharmonikus Zenekar
2022. január 11.
 Zeneakadémia

A Szent István Filharmonikus Zenekar (Gaudeamus bérletük 3. hangversenyén) – **Káli Gábor** vezényletével – vonzó műsort kínált a bécsi klasszikától a 20. századig. Négy zeneszerző tollából hangzottak el kompozíciók – változatos műfajokkal. Hallhattunk két nyitányt, két hangversenyáriát, egy szimfonikus költeményt és az est zárásaképpen öt karakterdarabot.

Káli Gábor

A Zeneakadémia műsorfüzete szerint eredetileg egy sokkal komolyabb hangvételű műsort hirdettek erre az estre, benne egy Stravinsky-féle J. S. Bach Prelúdium és fuga-átirattal és Brahms *Német requiemjével*. Nem tudhatom, hogy az új program összeállítóinak mennyi idejük volt új műsort tervezni, de ha korábbi repertoárdarabokból válogattak is, vélhetően a sokszínűség megmutatása volt a céljuk. Meglehet, hogy véletlen, de az elhangzott művek komponistáit számos közös vonás kötötte össze. Felix Mendelssohn-Bartholdy, W. A. Mozart, Liszt Ferenc és Dohnányi Ernő koruk legnagyobb zongoraművészei voltak, ez pedig zenekari alkotásaik hangszerelésén is megmutatkozott, a zeneirodalom kiváló hangszerelőiként tartjuk őket számon. Közös a négy szerzőben az is, hogy sokat utaztak, ennek köszönhetően sokféle hatást szívtak magukba. A hangverseny nyitó darab, Mendelssohn *Hebridák-nyitánya* például egy konkrét utazás zenei lenyomata. A 20-as évei elején járó zeneszerzőt annyira lenyűgözte a zord skót táj, a viharos tenger hullámozása, a magányos szigetek és egy különleges barlang látványa, hogy még rögtön ott, a helyszínen felvázolta a mű nyitótémáját, és azon nyomban elküldte szeretett nővérének, Fanninak, hogy megossza vele azt a különleges élményt, amit akkor átélt. Ezt az

érzést varázsolta elének a zenekar a markáns karakterizálással, az élénk kontrasztokkal, és az érzékeny, gyorsan változó dinamikával. Az interpretáció egyik legszebb pillanataként éltem meg a második téma visszatérését közel a befejezéshez. A mű elején eredetileg csellók exponálták ezt a dallamot, itt a klarinétok vették át, magával ragadóan megmutatva azt a nyugodtságot és megkönnyebbülést, amit néhány ütemmel korábban, a tengeri vihar ábrázolásakor aligha tudtunk még elképzelni. Káli Gábor együttesének sikerült megmutatni a mű értékeit és az ilyesfajta igényes megszólaltatás után megérthetjük Johannes Brahmsot, aki a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a műről. A dicséretekkel meglehetősen fukarul bánó Brahms állítólag egyszer azt mondta, hogy összes kompozícióját örömmel odaadná, ha valami hasonlót tudna írni, mint a *Hebridák-nyitány*.

A hangverseny további részében nem konkrét földrajzi helyekre, hanem a mesék és legendák birodalmába utaztunk a zene segítségével. A szünet előtt három Mozart-meserészlet hangzott el. A *Lucio Silla* nyitánnyal az ókori Rómába, majd a Szöktetés előképének tartott *Zaide* című – egyébként befejezetlen – Singspiel részletével a török szultán birodalmába, mi több, a háremébe nyerhettünk betekintést. A félbemaradt operát a zeneszerző életében nem adták elő, de vannak benne olyan művészen kidolgozott jelenetek, amiket önálló koncertáriaként szoktak előadni. Ilyen például Zaide áriája az I. felvonásból (*Ruhe sanft mein holdes Leben...* – Pihenj szelíden, kegyes életem, K. 344), ami a rabszolgaként fogvatartott lány kétségbeesését, helyzetének reménytelenségét meséli el.

A másik Mozart-ária – a *Schon lacht der holde Frühling* (Már nevet a szende tavasz, K. 580) a Sevillai borbély német változatához készült felhasználatlan betétária, ennek a hangszerelése maradt befejezetlen. (Természetesen ez a Sevillai borbély még nem a híres Rossini-féle opera, hiszen 1789-ben – mikor Mozart ezt az áriát megírta – Rossini még meg sem született meg, ez a Paisiello-féle Figaro-történethez készült.)

A Mozart-áriáknak Csövéri Csilla volt a szólistája. A szólista, a karmester és a zenekar között nagyon szoros volt az összhang, a Mendelssohn-nyitányhoz képest jelentősen karcsúbbá váló zenekar kiválóan kísért, a szólista nagyszerűen énekelt és az első perctől kezdve láthatóan egy hullámhosszon voltak az előadók.

Káli Gábor vezénylési stílusára általában jellemző, hogy mindent részletekbe menően megmutat a muzikusoknak. Ez a rövidebb daraboknál remekül működött, a szünet utáni hosszabb lélegzetű szimfonikus költeményben, Liszt *Prométeuszának* interpretációjában azonban azt éreztem, hogy itt és most egy kicsit elve-

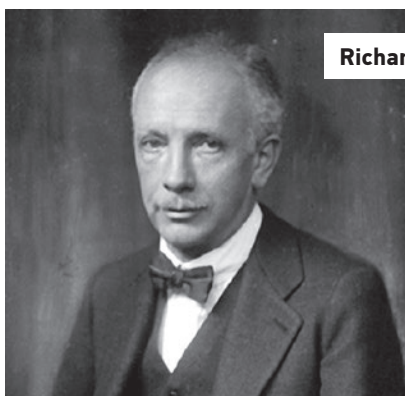
szett a részletekben, és nem építette fel azt az ívet, amit ez a darab elmesél, a tüzet ellopó titán büntetésétől, a fájdalom és a reményen keresztül a Lisztnél szinte kötelező apoteózisig.

A hangversenyt záró Dohnányi *Szimfonikus percek* öt tétele azonban feltette a koronát az estre. Talán nem annyira közismert, hogy voltaképpen ez is mesezene: Dohnányi második felesége, Galafrés Elsa kérésére *A szent fáklya* című tánclegendához írta e tételeket, és ennek a műnek a részleges bemutatójával köszöntötte a Filharmóniai Társaság megalakulásának 80. évfordulóját is, többek között azzal a gesztussal, hogy sok szép hangszerszólóval kedveskedett zenekarának. Ezeket a zuglói együttes muzikusai is láthatóan nagy átéléssel és élvezettel játszották. Remekül visszaadták a zenéből áradó érzelmeket, és igazi örömmel avatták a Dohnányi-kompozíciót.

Fittler Katalin

Richard Strauss-maraton 2022. január 22.

Művészetek Palotája Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Richard Strauss

A Müpa és a Budapesti Fesztiválzenekar maratonja 2008 óta évente kisebbfajta „népvándorlást” idézett elő: a koncertfelidők sorozata vonzónak bizonyult olyanok számára is, akik szolidan élnek a komolyzenei kínálat. A nagytényű zenefalók számára pedig szinte kihívást jelentett a teljes műsor végighallgatása. Ilyenkor a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem és a Fesztiválszínház felváltva ad színhelyet a zenekari és a kamara, illetve szólóprodukcióknak, miközben ingyenes programok várják az érdeklődőket az Üvegteremben és az Előadóteremben. Az elmúlt két évben a pandémia miatt nélkülöznünk kellett az élőzenében való ilyesfajta tobzódást; az online-maratonok után boldogságforrást jelentett a visszatérés a megkedvelt sokszínű lehetőséghez. (Mindez a Müpa-közönségre vonatkozik – mások odahaza élvezhették – részben vagy egészben – a műsorfolymot, az élő rádióközvetítés jóvoltából.)

Az idei maraton Richard Strauss hangkép-albumot kínált, amely korántsem vállalkozhatott az életműnek „arányos” feltérképezésére. Szerencsénkre, Kocsis Zoltán grandiózus tervének (R. Strauss operáinak színrevitele) jelentős része megvalósult, így a Müpa-közönségnek volt módja alapos betekintést kapni az életműnek ebbe az egyik legjelentősebb műfajába. A másik, a szimfonikus költemény, előkelő helyet kapott a maraton-programban, amely emellett „az ismeretlen R. Strauss” bemutatására is vállalkozott.

Mondhatnánk, portrészorozat 11 ülésben. A zenekari hangversenyek előadói visszatérő vendégei a sorozatnak, a kamara- illetve szólókoncertek résztvevői évről-évre változnak, csak a társrendező BFZ muzikusai azok, akiknek rendszeresen jut egy szereplési lehetőség.

Ahány szerző, ahány maraton – annyi kísérlet; és tegyük hozzá: sikerült kísérlet. Akkor is, ha több vagy kevesebb tanulságot eredményez a következő sorozatok összeállításához.

Szinte biztosra vehető volt, hogy a nézőtér látogatottsága „crescendo-formájú” lesz: fokozatosan növekedett a hallgatók száma, hogy a zárókoncertre, amely hagyományosan a BFZ-t illeti, teltházassá váljék a látogatottság.

A kezdet okozott némi meglepetést, ugyanis „családi koncertként” hirdették a **MÁV Szimfonikusok** szereplését. Márpedig régi tapasztalat, hogy az ilyen beharangozás félreértésekre ad alkalmat. Mondjuk, Richard Strauss szerzősége meggondolandó lehetett volna a felnőttek számára: vajon mennyi idős kortól érdemes gyereket elhozni. Tudom, a zenehallgatást nem lehet elég korán megszerettetni a kicsikkel, de annyi rendezvény kínálkozik egyébként is, hogy az apróságok érdeklősége még akkor is kérdéses, ha moderátorként Lakatos Györgyöt hirdették, akinek gyermekműsorai méltán tarthatnak számot népszerűsége. Nos, sem a zongorára és zenekarra komponált Burleszk, sem a Till Eulenspiegel vidám csínyjei nem valók óvodáskorúaknak. És a rendelkezésre álló pár percben esély sincs a „beavatásra”! S mivel a hang – mint tudjuk – minden irányba terjed, így félt, hogy a pódiumra is jutott a gögicselésből és egyéb kontrollálatlan gyerekhangból. Ha a művészek el is tudnak vonatkoztatni az ilyesfajta zavaró tényezőtől, a sivalkodó gyerekek közelében ülőknek ez kevésbé sikerül.

A Burleszk – minden zavaró tényező ellenére – remek hangütésnek bizonyult a sorozathoz. A hallgató egyszerre élvezhette a fiatalkori mű szerzőjének komplexitására törekvő, nagyformátumú zenéjét és a szólista **Várjon Dénes** fölényesen biztos perfekcióját. Ilyen produkció részesének lenni: kihívás és remek lehetőség! Remek partnernek bizonyult a MÁV Szimfonikus Zenekar, jelenlegi vezető karmesterének, Farkas Róbertnek az irányításával.

A zenekari program a **Budapesti Vonósok** fellépésével folytatódott, akik két késői művet játszottak. A Dutt-concertinónak az apparátusát némiképp pontatlanul tüntette fel a műsorfüzet (a szólisták kíséretét

zenekarként jelölve meg, a korrekt vonószekar és hárf helyett – s ily módon méltatlanul került elhallgatásra a hárfás neve). A két szólista, Ács Ákos (klarinét) és Andrea Bressan (fagott) a BFZ szólamvezetője élményadóan muzsikált az együttessel, s a fölényesen győzött technikai nehézségeken túl személyességgel töltötték meg az előadást, amely így lebilincselő élményt jelentett. Az ismertebb Metamorfózisok (23 vonóshangszerre) szépen indult, ám egy idő után nyilvánvalóvá vált: karmester nélküli megszólaltatása rendkívül rizikós. Nemcsak azért, mert külön koreográfia kellett volna ahhoz, hogy ki-ki tudja, mikor melyik muzsikustársától várhat „intést”, hanem azért is, mert az összhangzást mindenki a maga helyéről némiképp másképp hallja.

A délutáni sorozat nyitányát a Don Quixotéval a **Győri Filharmonikus Zenekar** adta. Ezt a szimfonikus költeményt néha szinfonia concertanteként, afféle kettősversenyként is tartják számon, mivel két hangszer kitüntetett szerepet kap, mintegy a két szereplő „megszemélyesítőjeként”. A címszereplőt gondolkájával **Szabó Péter** jelenítette meg, Sancho Panzát brácsájával **Bársony Péter**. A remekül vezénylő Rajna Martint több éves munkakapcsolat fűzi a zenekarhoz, összeszokottan muzsikáltak. A hallgatóknak külön élményt jelentett, hogy feliratozással könnyítették meg a tájékozódást a történetben. Az viszont külön említésre méltó, hogy ezúttal hangzó valósággá vált, amiről leginkább olvasmányélményként értesültünk („a fúvósok hihetőbben bégetnek hangszereiken, mint a valódi birkák” – Batta András).

Szabó Péter

Bársony Péter

A nap egyik fénypontját a **Concerto Budapestnek** köszönhetjük, egy lenyűgöző Hósi élet interpretációjáért. Takács-Nagy Gábor vezényletével olyan előadást produkáltak (koncertmester: Miranda Liu), amelynek minden apró mozzanata élményt jelentett, ugyanakkor hasonlóképp gondoskodtak a zenei folyamat egészéről, a grandiózus mű ivéről. Ez után az előadás után jó lett volna kicsit megállítani az időt, engedni, hogy „lecsengjen” az élmény – de erre sajnos (másik élményről való lemondás nélkül) nem volt lehetőség... És voltaképp jó lett volna hallani aznap még a Sinfonia Domesticát is, amelyet annakidején egy kortárs-kritikus találóan úgy jellemzett, hogy „a Hósi élet egy napja”.

A **Pannon Filharmonikusok** (az első és mindeztidáig egyetlen vidéki zenekar, amely bérleti sorozatot hirdetett a Műpában) műsorán két mű szerepelt: az I. (Eszdúr) kürtverseny szólistaként a BFZ muzsikásával, Bereczky Dáviddal, valamint a Don Juan. Az est dirigense **Vass András** volt. Úgy tűnt, a közönség számára meg-

Vass András

unhatatlan a kürt-hangzás, legyen versenymű szólistája vagy „csak” az ezerszínű zenekari hangzáson belül exponált témák-motívumok megszólaltatója. És a reggel óta „edzésben lévő” hallgató örömmel nyugtázta, hogy olyan szimfonikus költemény következik, amelyet „újra-hallgat”, tehát elengedettebben gyönyörködhet, mint a kevésbé ismert kompozíciók esetében.

Igazi finálét kínált a Négy utolsó énekkel és az Imígyen szóla Zarathustrával a **Budapesti Fesztiválzenekar**, alapító karmestere (s a maraton művészeti vezetője), Fischer Iván vezényletével. Noha ez az est jelentős késéssel kezdődött, mégis maradt hiányolnivalónk: a zenekari dalok szövegének a kivetítése. A hangversenytermi közönség „megszokta” az ilyesfajta kényeztetést; és voltaképp nem is lehet elvárni, hogy mindenki értse az énekelt német szöveget – még akkor sem, ha az ausztrál Eleanor Lyons szövegmondására nem lehetett panasza. És Hesse három versének és Eichendorff megzenésített versének előzetes ismerete sem tétélezhető fel a mindenkori közönségről. A Zarathustrának némiképp megfáradt előadók jutottak, ami nem csoda – de Fischer Iván irányítása mindig maximális teljesítményre sar-

kallja az előadókat, ráadásul ez a mű sohasem téveszti el hatását a hallgatóságára!

Megannyi rácsodálkozás-élményt köszönhetünk a Fesztiválszínházban felcsendülő műsoroknak. Az Eszdúr hegedű-zongora szonáta után (**Zalai Antal és Farkas Gábor** előadásában) a Hét dal négyszólamú kórusra kápráztatta el a hallgatóságot. Ezek valóban „dalok” voltak – legalábbis a **Nemzeti Énekkar** 35 tagú együttese: dalolt! Önfeledten, és olyan magától értetődő természetességgel, mint ahogyan madár énekel... Somos Csaba mozdulatai is ezt a közvetlenséget sugallták. Bepillantás a 16 éves komponista műhelyébe.

Ritka, hogy remekül zongorázó szerző ne komponáljon (több-kevesebb rendszerességgel) hangszerére. Richard Strauss két korai opuszát Palojtay Jánosnak köszönhetően ismerhettük meg, a Hangulatképeket (Op. 9) és a Zongoradarabok (Op. 3) öttételes ciklusát – ez utóbbit 17 évesen vetette papírra. Mondhatjuk, „az ismeretlen R. Strauss”...

A **BFZ** muzsikusaiknak kamarakonzertjén Mali Emese Szőke Zoltánnal szólaltatta meg a kürtre és zongorára írott Andantét, majd a c-moll zongoranégyest Gál-Tamási Mária (hegedű), Juhász Barna (brácsa) és Liptai Gabriella (cselló) partnereként játszotta. Emlékezetesen.

A következő koncerten folytatódott a fiatalok kamaraművek sora: Szabó Ildikó és Lajkó István játszotta az F-dúr cselló-zongora szonátát. Hallgatása során ki-ki megállapíthatta: nem véletlenül szerepel gyakran a hangversenyek műsorán. A 19 éves szerző magasra tette a mércét mindkét muzsikusként... Utána elementáris szórakozásra nyílt lehetőség: a Till Eulenspiegel vidám csínyjei – másodszor a nap folyamán. Ezúttal David M. Carp átíratában fúvósötösre és zongorára. Az áttetsző hangszerelésben jól érvényesült az eredeti gazdag zenei anyag valamennyi szegmense, a remek muzsikusként – az eredetinek a gyakorlati ismeretében – értőn és kedvvel játszották. Játék volt ez, a szó legnemesebb értelmében, élvezetes az előadóknak és a hallgatóknak egyaránt. Az előadók: Pivon Gabriella – fuvola, Johannes Grosso – oboa, Csalló Roland – klarinét, Tallián Dávid – fagott, Szőke Zoltán – kürt, Báll Dávid – zongora.

A nap folyamán másodszor kapott lehetőséget az énekhang a **Fesztiválszínházban Pasztircsák Polina** dalestjén. Miként egy interjúban elmondta, műsorát az általa leginkább kedvelt dalokból állította össze. A 11 dal között volt néhány általánosan ismert, de még több ismeretlen. Operaénekesi vénáját nem megtagadva énekelt, gesztusokkal-mimikával tovább artikulálva a hangulatnak megfelelően deklamált-énekelt-dalolt-előadott pillanatképeket, jeleneteket, életérzéseket. Partnere, a Hannoveri Zeneművészeti Főiskola professzora, Jan Philip Schulze személyében káprázatos zongorakísérettel ismerhettük meg. Ezúttal kivetítve olvashattuk a magyar szöveget – sajnos, a költők neve és a dalok címe csupán a műsorfüzetben szerepelt.

Az ideai műsorfüzet újdonságot jelentett a korábbi

évekéhez képest. Hagyományosan egy-egy koncert műsorát követte a rövid műsorismertetés (Laki Péter rövid írásai kvintesszenciáját adták a tudnivalóknak). Ezúttal változott a koncepció: frappáns fejezetekre tagolt tanulmánnyal kezdődött (Csengery Kristóftól), s az egyes koncerteknél csupán az előadókról olvashattunk. Ami azzal járt, hogy minimális volt az esély, hogy valaki ebből a füzetből „felkészülhessen” a következő hallgatnivalóra. Tehát, leginkább utólagos elolvasás során jut belőle – igaz, átfogó – ismeretekhez az érdeklődő. Amennyiben a sok zenei élmény arra inspirálja, hogy zenei történeti kontextusba helyezze azokat, az olvasmány segítségével. Legfontosabb – megszívlelendő – mondata: R. Strauss „élete (mint Wagneré) arra tanít: ne a művészt – a műveket szeressük”.

Malina János

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara 2022. január 25.

Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Érdekes és változatos programmal állt elő a *Rádiózenekar* a Lehel-bérlet 3. hangversenyén január 25-én a Műpában. Három romantikus (illetve posztromantikus) szláv zeneszerző műveit hallhattuk a *Káli Gábor* által vezényelt hangversenyen, s ezek a darabok egy évszázadnál is hosszabb időszakot öleltek fel. A koncert második száma, Chopin úgynevezett 2., *f-moll zongoraversenye* (op. 21, 1830) a romantika serdülőkorában íródott, számítsuk a zenei romantika kezdetét akár Schubert első nagy dalaitól (1814–15), akár Weber *Bűvös vadászat*ól (1821) vagy Mendelssohn *Szentivánéji álomnyitány*ától (1826). A hangverseny második részeként előadott Rachmaninov-kompozíció, a kései *Szimfonikus táncok* (op. 45) 1940-ben keletkezett, és alapvetően posztromantikus zenei nyelve ellenére erősen érezhető rajta a 20. századi – elsősorban orosz – zeneszerzők hatása. A nyitószerző, Smetana *Moldva* című szimfonikus költeményét (1875) pedig a kettő között szinte félúton, a kiforrott romantika tetőpontján komponálta szerzője.

A szimfonikus költemény előadása elsősorban festői-ségével hatott a hallgatóra: a hullámok finom dinamikai játékokkal színezett, folyton módosuló, de elbódítóan folyamatos vonulása szinte látható-tapintható hátteret szolgáltatott a táj és benne az emberek derűs és változatos szcénáihoz. Káli, ha vezénylése néha egy parányival látványosabb-színpadiasabb volt is a feltétlenül szükségesnél, pontosan érzékelt és plasztikusan érzékeltette a költői, táncos vagy éppen hősi hangulatú epizódokat.

Chopin zongoraversenyének szólistájaként *Várjon Dénes* lépett a pódiumra, talán még inkább főszereplőként, mint a műfaj legtöbb remekműve esetén lett volna.

Várjon Dénes

Játékát ezúttal is rendkívülinek éreztem: már nemes, gyöngyházfényű hangja is élményszámba ment, de zongorázásának beszédszerűsége, finomsága, hajlékonysága, párját ritkító ízlése és mindenekelőtt kifejezőereje egyenesen a kinyilatkoztatás erejével hatott. A mű talán legszebb pillanatait, a lassú tétel álmodozó, éteri hangú, vallomásos dallamait pedig olyan személyes, kitárulkozó vallomássá tette, ami a nagy előadóművészek világában sem mindennapos. Sokat nyert a darab előadása a szólista és a karmester közötti feltűnően harmonikus zenei kapcsolatnak köszönhetően is. Káli emellett nem mulasztotta el aláhúzni a zárótétel sokszor elsikkadó groteszk és pantomimszerű mozzanatait sem.

A koncert kétségtelenül legizgalmasabb és legemlékezetesebb műsorzáma azonban a szünet után eljátszott Rachmaninov-ciklus, a Szimfonikus táncok volt. A cím arra utal, hogy a szerző balettzeneként komponálta művét – olyannyira, hogy felkérte Mihail Fokint a koreográfia elkészítésére, s a terv csupán a koreográfus halála miatt hiúsult meg. Rachmaninov egyetlen balettzeneje a műfajt előszeretettel művelő nagy orosz szerzők nyilvánvaló hatása ellenére rendkívül egyéni hangú kompozíció, a fontos szerepet játszó szólószaxofon és nem utolsósorban a nyugati és pravoszláv egyházi ének hangsúlyos jelenléte miatt. Emellett több okból is a teljes életmű összefoglalásának, visszatekintésnek is felfogható. Mégis vérbeli balettzene, amelyben nyoma sincs a bizonytalankodásnak, a műfajjal való ismerkedésnek.

Káli Gábor mindenesetre olyan lendülettel és ambícióval vezényelte el a darabot, mintha az a Tűzmadárral vagy a Három narancs szerelmesével azonos kvalitású balett volna – és láss csodát, napnál világosabban bebizonyította, hogy valóban az. A rendkívül komplex, expresszív és hallatlan kontrasztokat szembesítő művet, amelynek már az asszociációs köre – nappal, alkony, éjszaka, virradat, érzékiség, infernó, csata, természet, keringő, cirkusz, démonok, gyász, halál és feltámadás – is szédítően gazdag, Káli és a ragyogóan játszó Rádiózene-

kar mindvégig egységes folyamatként, rendkívül intenzív kifejezéssel, a hallgató figyelmét mindvégig maximálisan fenntartva adta elő, nem is beszélve a hatalmas zenekar precíz és virtuóz összjátékáról. Előadásuk mintegy rehabilitálta a mű címének Rachmaninov által elvetett első változatát – „Fantasztikus táncok” –, már azáltal is, hogy az orosz elődökön túl Berlioz ide rímelő szimfóniájának rendkívüli szuggesztivitásához hasonlót mutatott meg az orosz szerző művében is.

Örömünk telt a precíz, tömör és jól megírt műismeretében is, csak az a kár, hogy lemaradt a Szimfonikus Táncok tételeinek felsorolása, ami megkönnyítette volna a zenei folyamat követését. Szerencse, hogy ebben az előadásban a mű önmagáért beszélt.

Kovács Ilona

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara 2022. február 8.

Zeneakadémia

José Cura, a világszerte ünnepeelt operaénekes és karmester lépett fel a Rádiózenekarral a Zeneakadémia nagytermében az együttes Dohnányi-bérletének 3. hangversenyén. Az idén hatvanéves sztár két népszerű olasz komponista egy-egy ritkán hallható művét vezényelte, melyek amellet, hogy önmagukban is kuriózumok, címadásuk miatt is figyelemre érdemesek. A koncert első felében felhangzó Concerto gregoriano-ban, Ottorino Respighi 1921-ben keletkezett hegedűversenyében például izgalmas anakronizmus feszül a két szó között. Nemcsak távoli zenetörténeti korszakokat állít egymás mellé, de mintha megvalósíthatatlan feladatra is vállalkozna, hiszen azt gondolhatnánk, hogy az egyszerű gregorián ének textúrája aligha alkalmas zenekari koncertálásra. Hogy mégis miként lehetséges ez, arra ad választ alkotásában a zeneszerző. A concerto 2. tételének eleje például szó szerint idézi a húsvéti Victimae paschali laudes sequentia dallamát, melynek feldolgozásával a tétel végére a dallam eljut a tökéletes átváltozásig. A szólista, Banda Ádám és a zenekar között egyenrangú, egymásra figyelő párbeszéd valósult meg, ihletett előadásuk örömtelivé tette a tételt. Játékukban a gregorián látszólagos egyszerűsége tökéletesen egybeolvadt a mű komplex zenei tartalmával, és nagyszerűen közvetítették a felszín alatt megbúvó szenvedélyeket. A tételt szinte szétfeszítették az érzelmek, melyek hangulatukban sok tekintetben Rózsa Miklós néhány évtizeddel későbbi klasszikus filmzenéjével, a Ben Hur dallamaival mutattak rokonságot.

A szélső tételek természetesen a virtuóztatás megcsillogtatására is alkalmat adtak. A hegedűművész nemcsak az 1. tétel technikailag kihívást jelentő, nehéz cadenzájában kápráztatta el hallgatóit, hanem a zárótételben is. A zenekar felszabadultan, ugyanakkor kellő

előadói fegyelemmel szárnyalt együtt a szólistával. A versenymű az ősbemutatón langyos fogadtatásban részesült. Respighi hiába várt egész életében olyan előadásra, ami igazságot szolgáltatott volna darabjának. Biztos vagyok benne, hogy ebben az interpretációban örömét lelta volna, és a Zeneakadémia közönségével együtt ő is lelkesen tapsolt volna a muzsikuskoknak.

José Cura

A szünet után felhangzó majd' egyórás műnek – melynek megszólaltatásához két énekes szólista és a Rádiókórus is csatlakozott – a 22 éves Giacomo Puccini eredetileg a puritán „Messa a quattro voci” címet adta. Első alkalommal diplomadarabként hangzott el 1880-ban Luccában, majd több mint hetven évet kellett várni az újbóli megszólaltatásra. Talán sejtette ezt Puccini, mindenesetre a mise néhány részletét átmentette később komponált operáiba. Az 1950-es évek elején aztán Európában és Amerikában is előadták a darabot és a siker láttán egy amerikai kiadó fantáziát látott a publikálásban. Ők adták – tévesen – a Messa di Gloria címet. Tévedtek, mert a messa di gloria elnevezés az ordinárium mise első két tételére utal csak, az egykori zeneakadémista fiatalember pedig annak idején egy teljes öttételes misét nyújtott be a luccai vizsgabizottságnak. A hangversenyen Cura remekül kamatoztatta énekesi tapasztalatait. Ő már mindkét oldalt – az énekeszólista és a kísérő szerepét is – pontosan ismeri, ebbéli tudását pedig a legnagyobb mértékben kamatoztatta is. Nemcsak azzal, hogy odaadón, nagy beleérzéssel és tökéletesen alkalmazkodva kísérte a két kitűnő énekest, a tenor Fekete Attilát és a bariton szólót éneklő Sebestyén Miklóst, hanem a széles dallamívek megformálásával és tagolásával is. A sokszínű dinamikai árnyalatok közvetítésével pedig szinte eggyé vált muzsikusaival.

Mondhatnánk, könnyű dolga volt, hiszen egy csúcsműben lévő, tökéletesen felkészült Rádiókórust kapott (karigazgatójuk Pad Zoltán) és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara is teljes tudásával szolgálta a művellettel teli, a figyelmet mindvégig fenntartó interpretá-

cióját. Csupán egy apró észrevételem van: még akkor is, ha a zeneszerző olasz, és még akkor is, ha az egész világon elterjedőben van a liturgikus szövegek olaszos kiejtése, a mise latin szövegeiben a klasszikus latin kiejtést illene követni. José Cura májusban ismét eljön Magyarországra, és ezúttal zeneszerzőként is megnyilatkozik: a Rádió zenei együtteseivel saját kompozícióját, a Requimet játsszák majd. Nagy érdeklődéssel várjuk.

Fittler Katalin

Nemzeti Filharmonikus Zenekar

2022. február 10.

Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

A Kocsis-bérlet keretében meghirdetett „Skócia”-program nem fukarkodott élményekben. Eleve figyelemfelkeltő volt, hogy kettős minőségben (dirigensként és szólistaként) a zenekar visszatérő vendége, **François Leleux** lépett ismét pódiumra. Leleux-t hallhatta fővárosunk koncertlátogató közönsége a Zeneakadémián és a Müpában egyaránt, fellépett vendégegyüttessel is – de meg-megújuló örömforrás, amikor hazai muzsikussal beszél a zene világnyelvét. Pontosabban, amikor úgy muzsikál a francia művész magyar partnereivel, hogy kétséget kizáróan azt érezzük: mindnyájuk közös anyanyelve a zene.

François Leleux

A csütörtöki koncerten Mozart C-dúr oboaversenyét két Mendelssohn-mű keretezte: a Hebridák-nyitány és a III. („Skót”) szimfónia. Többé-kevésbé repertoárdarabok a koncertéletben, ugyanakkor nem tartoznak azok közé az „örökzöldek” közé, amelyek ismételt meghallgatása nem jelent többet, mint a hangzó emlékképek ismételt végiglapozását. Mert még a laikus is könnyen úgy véli: „ismeri” a komolyzenei slágereket, s ebből adódóan nem vár újabb gyönyörködőnivalót az épp akkor születő interpretációtól. Ilyen veszély egyébként sem fenyegeti a műsorszámokat, ha a sokoldalú muzsikussal megjelenik. Rendkívüli érzékkel irányítja a figyelmet (mind a játéko-

sokét, mind a hallgatókét), mondhatni, fogva tartja aktív és passzív „partnereit” – sőt, a hallgató befogadói érdeklődését már-már aktívvá galvanizálja.

Ha Harnoncourt „A beszédszerű zene” címet adta egyik könyvének, Leleux előadóművészi teljesítménye mindenképp „képeskönyv”. Nemcsak azért, mert a franciákra jellemző vizualitás felfokozottan munkál benne, hanem azért is, mert jelenlétével szinte dokumentálja Pernye Andrásnak azt az egykor vitára késztető, de mindenképp végiggondolásra érdemes megjegyzését, miszerint a zene: vizuális művészet.

Leleux dirigensként egyszerre ad látvány-élményt a publikumnak és lényegi információk sokaságát a játékosoknak. Nincsenek öncélú, felesleges mozdulatai, nem a zenének az órá gyakorolt hatását „táncolja el”, nem is érzelmi-indulati görbéket rajzol, térképet kínálva a hallgatóknak. Ahhoz találja meg a rendkívül hatásos gesztusokat, hogy félreérthetetlenül navigálja összeszokott vagy alkalmi muzsikuspárnereit. Ezt a fajta karmesteri kifejezőmódot nemigen lehet tanítani/tanulni – leggyakrabban olyan dirigenseknek a sajátja, akik otthonosak a másik térfejen is, maguk is játszottak zenekarban, pontosabban, gyakorló muzsikusként megtapasztalták különböző karmesterek irányításával játszva, hogy milyen mozdulatok, instrukciók a legeredményesebbek, egyértelműen tájékoztatóak a hangszereseket illetően.

Leleux vezénylésének nagy erénye a pontos indítás (tapasztalatból tudja, hogyan kommunikáljon vonósokkal és fúvósokkal), ugyanakkor indító mozdulataiban benne rejlik a „folytatás”, tehát mindig hosszabb-rövidebb folyamatokat indít el. S hogy a zenei térkép sokdimenziós legyen, arról differenciált dinamikai skálával gondoskodik. Nála nincsenek „teraszok”, a mindenkori hangerőt a zenei folyamat határozza meg (és a hangszerelésből adódó hangszín-volumen, sűrűség). Nála minden partitúra hangzó életre kel, a hangszeresekkel való együtt-játék bővületében. Mert Leleux szinte produktív „szabadságot” ad valamennyi előadónak, akik ily módon felelősségteljesen illeszkednek szólamukkal a tervezett-vágyott hangzás-egészbe. Éppen ettől tűnik „színebbnek” még az ismert partitúra is – szinte ösztönösen alakulnak ki azok a hangzásarányok, amelyeknek a folyamat közben való alakítására aligha lenne lehetőség. Örömmel volt ez az est, a javából.

Mozart Oboaversenye (amelynek zenei anyagát a fuvalaverseny-verzióból is ismerhetjük) sajátos többlet-feladatot jelentett a kettős funkciót betöltő muzsikusként. Szólistaként a zenekar előtt játszik, dirigensként az exponált helyek „odafordulást” igényelnek valamely hangszercsoporthoz, szólamhoz (néha épp a szólista és kísérete közösen megformált új tematikus anyagánál). Ilyenkor Leleux számára a partnerkapcsolatok voltak a legfontosabbak – a kamarazenei érzékenység fenntartása érdekében szinte figyelmen kívül hagyta, hogy az odafordulásoknál módosul hangszerének hangja (jóllehet, a hang minden irányban terjed). A gyakorló kamaramu-

szikus ugyanakkor ebből is erényt tudott kovácsolni: a cadenzánál, amikor egyedül az ő szólama kerül reflektorfénybe, hangszerével szabadon „közlekedett” a térben, szinte azt az érzést keltve a nagy teremben bárhol helyet foglaló hallgatóban, hogy „neki játszik” a szólista.

Csodálatos példáját kaptuk annak, hogy a több vonatkozásban egyaránt „kő-profi” muzsikuszámára meg-unhatatlan tud lenni az épp ott-és-akkor aktuális játékszánivaló. Üdítő volt a megmerítkezés a zenében, amikor nem volt szükség koncentrált figyelemre, de mégsem csupán a háttérzene relaxáló hatása munkált. Mosoly és derű – ritka vendégek mindennapjainkban. A kiváló produkción túl ennek is szólt a tetszésnyilvánításban kifejezett hála.

Fittler Katalin

Nemzeti Filharmonikusok

2022. február 23.

Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Seherezádé címmel orosz műsort kínált a Kobayashi-bérlet harmadik estje. A zenekar negyedéves programfüzete a szólista Arabella Steinbacherről azt tartotta fontosnak megemlíteni, hogy a Nippon Zenei Alapítvány által rendelkezésére bocsátott Stradivarin játszik, a nagyközönség számára korábban kétségkívül ismeretlennek számító „nagy múltú” Dmitry Lisszról pedig, hogy „a legjelesebb orosz művészekkel muzsikált együtt, hazája nemzeti repertoárjának egyik leghitelesebb tolmácsa”. Tipikus érdeklődés-felkeltő információk, amelyek azonban távolról sem tudták sejtetni, milyen különleges élményben lesz része a – szerencsére nagyszámú – érdeklődőnek.

A nyitószám, a Prokofjev-filmzenéből a hangversenytermi megszólaltatásra átmentett Kizsé hadnagy – szvit felvillanyozó hatású volt (Szánkázás tételét a Budafoki Dohnányi Zenekar újévi koncertjén hallhattuk), és a hangulat meg az élmény tovább fokozódott Prokofjev II., g-moll hegedűversenye hallatán. És akinek ennyi jó kevés, szünet után parádés előadásban hallhatta Rimsz-kij-Korszakov népszerű Seherezádéját.

Aligha tekinthető véletlennek, hogy szinte egyidőben mondott le szinte valamennyi zenekarunk az egy-egy koncert műsorának ismertetőjéről. A hangversenyterem látogatottsága még mindig csak tendenciózusan számítható ki, ez is egy szempont a „takarékoság” mellett. Az viszont sajnálatos, hogy a – kétségkívül exkluzív kiadású – idény- vagy éves műsortervezetekben nem gazdaságos a helykihasználás. Tudva arról, hogy nem lesz műismertetőfüzet, feltétlenül szükséges lenne (lett volna) például a tételek feltüntetése, a hangulati tájékoztatáson túl némi információközlésként. Mert lehet „láttató” a zene, az „ábrázoló szellem” felemlítése ön-

Arabella Steinbacher

magában legfeljebb vizuális fantáziálgatásra készíti a hallgatót. Hiszen aligha várható el, hogy ki-ki önállóan „felkészüljön” a programból, még akkor sem, ha immár széleskörű elterjedésnek örvend a „megguglizás” gyakorlata. Annál is inkább, mivel az egyes szócikkeknel (életrajzoknál) hasznos és tanulságos a különböző idegen nyelvű ismertetések összevetése... Egyébként utólag sem tanulságok nélkül való az informálódás. Arabella Steinbachernek a díjainál, kitüntetéseinél csak a felvételeinek listája hosszabb (a zenebarát pedig szörnyülködhet, mi minden képes elkerülni a figyelmét...). Dmitry Liss életrajzában örömmel fedezni fel korábbi magyarországi szereplést – de a gazdag koncertéletet nem lehet teljességében hallgatóként követni. Mindenesetre, aki február 23-án részvett a hangverseny élményében, remélhetőleg megtanulta mind a karmester, mind a szólista nevét. A Seherezáde igényes szólóit élményszerűen megszólaltató koncertmester nevét is érdemes lett volna feltüntetni – valószínűsíthetően Koppándi Jenőt rejtette a maszk. A közönség kitörően lelkes tetszésnyilvánítása „mérhető” visszajelzést adott a bravúros teljesítményért.

A Prokofjev-félidő élményei jól ráhangolták a közönséget arra, ami a második félidőben következett: hangzó valóságát kaptuk annak a gyakran olvasott értékelésnek, miszerint Rimszkij-Korszakov a hangszerelés zsenije. Ehhez karmester és zenekar egyaránt szükségeltett, tehát, értő partitúra-olvasat és felkészültség annak realizálására. Kitajenko egykori növendéke rendkívül gazdag mozdulatkészlettel rendelkezik; ami alatt nem elsősorban a gesztusok sokféleségét értem, hanem azt a zenei intelligenciát, amelynek birtokában a kívánt hatás elérése érdekében a leghatásosabb mozdulatokat veti be. Szinte a motívumok szintjéig kidolgozott az elképzelése, és mint egy megszámlálhatatlan elemből álló puzzle virtuóz kirakója, tévedhetetlen biztonsággal ad olyan impulzusokat, amelyeknek köszönhetően létrejön az általa elképzelt hangzás (mely elképzelésnek a „hitelességét” a nagyforma szintjéig végigvitt következetesség adja). Miközben a publikum számára „látványos”-nak is tekinthető az irányítása, minden mozdulata a játékos-

kat inspirálja. Számára egyértelmű, hogy az adott pillanatban mely hangszer(csoport) játéka a legfontosabb, s ennek megfelelően „törődik” muzsikusaival. Konkrét, egyértelmű instrukciói élményt adó hangzásban realizálódtak. Felszabadultan mesélt Seherezáde, retorikus felépítettséggel, az apró mozzanatok kidolgozásával. Színek villództak, hangszínek, rövid hangszín-párbeszéd az egyes hangszerek/hangszercsoportok között. És áradó dallamok kínáltak lehetőséget a belefeledkezésre. Az pedig kifejezetten varázslatnak tűnt, ahogyan a nagylétszámú vonósszólammal finomrajzú arabeszeket mintáztatott – kivételes összmunka zenekar és vendégkarmester között! Neki köszönhetően ezen az esten a magyar zenekar és a német szólista is az orosz zene „nemzeti repertoárjának egyik leghitelesebb tolmácsa” lett.

Már a Kizsé hadnagy szvitben felfigyelhettünk Lissnek a sokdimenziós elképzelésre a dinamikát illetően (nemcsak a „külső” dallameffektusok miatt). A Hegedűverseny szólistája remek partnernek bizonyult ezt az elképzelést illetően is. Élmény volt követni a kompozíció tételeinek formálódását a tekintetben is, hogy milyen viszonyba kerülnek egymással a szólistikus fúvós és szólamokat alkotó vonóshangszerek, s ebben a „társasjátékban” élvezettel vett részt Arabella Steinbacher is. Ritkán valósul meg olyan látvány- és hangzásélmény, amikor vonósszólamhoz ad kíséretet a szólista. És imponáló volt az a magától értetődő együtt-játék, amilyenhez hasonló még a repertoárdarabok esetében is ritka. Mondhatni, analitikus műismeret birtokában realizálódott komplex élménnyé mindhárom tétel. A japán anyától és német apától származó hegedűművész karcú-kecses látványához akusztikus élményként a fáradhatatlanság, az erőlködésmentesség társult. És a hálás tetszésnyilvánítást Kreisler-művel köszönte meg (Recitativo és scherzo), elegánsan, mintha a hatásos előadáshoz szükséges virtuozitás magától értetődő lenne...

A kompozíciók és az interpretációk kölcsönös egymástól-való függésének szép példáját kaptuk. És ha egyenlőségjelet teszünk közéjük, a hallottak alapján akár mindhárom művet remekműnek tekinthetjük. Az ilyen esték adják meg a „live”-felvételek létjogosultságát. Amikor az egyszeri-egyedi etalonná minősül (és a gik-szer már a megszületése pillanatában felejtődik).

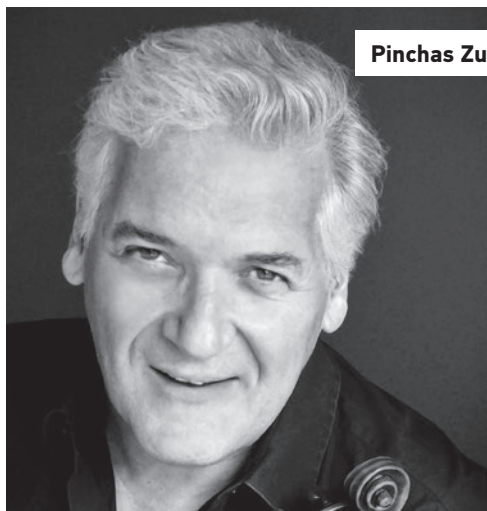
Kovács Ilona

MÁV Szimfonikus Zenekar

2022. február 25.

Zeneakadémia

Bartók Béla és Kodály Zoltán műveiből nyújtott át változatot a MÁV Szimfonikus Zenekar és karmestere, Takács-Nagy Gábor. Az est voltaképpen „pótlás” volt, eredetileg egy évvel ezelőtt majdnem ugyanezzel a mű-

Pinchas Zukerman

sorral nyitotta volna meg az együttes a Bartók Tavasz Nemzetközi Művészeti Heteket, ám a koronavírus-járvány közbeszólt, és az előadás meghiúsult. Szerencse, hogy a hangverseny szólistája, Pinchas Zukerman idén is ráért, és vállalta a közös fellépést. A tisztán magyar műsorú estet az tette teljessé, hogy bár Zukerman nem magyar, de azért van magyar „kötődése”: a Hubay-hegedűiskola egyik kiváló reprezentánsa, Fehér Ilona növendékéként tanult a tel-avivi Rubin Zeneakadémián. A programban három emblemikus Kodály-darab – a Felszállott a páva (1939), a Hány János-szvit (op. 15a, 1926–27) és a Galántai táncok (1933) – mellett Bartók-Serly Brácsaversenye (BB128, 1945-49) hangzott fel.

Mindhárom Kodály-mű – de különösen a hangverseny első felében elhangzó Páva-variációk és a Hány-szvit – tökéletesen illusztrálja a zeneszerző ars poeticáját. A népdalgyűjtő- és feldolgozó Kodály, a szabadság toposzát gyakran megjelenítő zeneszerző, az elesettekért, a kisemberekért kiálló művész képe rajzolódik ki ezekben az alkotásokban. Mindamellet egy zseniálisan komponáló és hangszerelő alkotó is, aki pompás zenekari színekkel mondja el mondanivalóját. A Páva-variációkban például az egymást követő változatok szinte filmszerű gyors váltásaira figyelhettünk fel. A zenekar nagyszerűen közvetítette a különböző karaktereket, a büszke, huszáros hangvételtől a lírai vallomásokig, a vastag hangzású zenei hangzásoktól az olykor korálszerű, egyszerű dallamok áttetsző szövetének interpretációjáig. Nagyon tetszett a mű végének megvalósítása is. Kodály eljut a Páva-dallam megdicsőüléséig, az emelkedett apoteózis hangulatának megfestéséig, ám egyszer csak egy egyszerű kis dallamot, a szintén a Páva-dallamcsaládba tartozó, „Az ürögi utca sikeres” kezdetű régi stílusú népdalt szövi bele a zenei anyagba. Ezzel pedig mintegy ellenpontozza a himnikussá lett Páva-dallamot. Takács-Nagy Gábor és együttese nagyszerűen mutatta meg e zenei fricskát, a méltóságteljes Páva-dallam és a tréfás szövegű népdal között húzódo ellentétet.

A Hány János szintén fontos állomás Kodály életében: alkotásának köszönhetően a magyar népdal először kerülhetett az Operaház színpadára. A zeneszerző a számára világhírt hozó daljátékból 1927-ben hattételes szvitet állított össze, az egyes tételek pedig az eszmei mondanivalók és a főszereplő kalandjainak színes illusztrációi. A MÁV Zenekar művészei kiváló szólistakvalitásaikat csillogtathatták meg a szvit tételeiben. A Bécsi harangjátékban (2.) például egy egész ütős arzenál (szám szerint hét kiváló muzsik) mutatta meg a bécsi Burg zenélő óráját, akikhez a fúvósok, különösképpen a kürtösök csatlakoztak finoman. A Dal (3.) – a Tiszán innen, Dunán túl című népdal – témáját szívhez szóló brácsaszóló mutatta meg. Később a cimbalom is bekapcsolódott, mely hangszer aztán a Közjátékban (5.) kapott igazi virtuóz megszólalási lehetőséget. Tetszett az ez előtt felhangzó Napóleon csatája (4.) című tétel is, nemcsak a fanyar hangú szaxofon miatt, de az egész tétel hangulatának megrajzolásával, ami után különösen lelkesítően hatott a Közjáték verbunkost idéző dallam- és ritmusvilága. A császári udvar bevonulása (6.) című zárótétel pedig minden hangszercsoportnak fontos feladatot adott, és a karmester ezernyi hangszínt hozott ki a zenekarból. Takács-Nagy Gábornak éltető eleme a zene, lelkesedése pedig menthetetlenül átragad a zenészeire is. Érzésem szerint a zenekari tagok is élvezték a darabot, annál is inkább, mivel a nagydob utolsó dobbanásával még a humort is becsempészhették az előadásba.

A hangverseny utolsó darabjaként felcsendülő Galántai táncok az előző darabokhoz hasonlóan szintén sok szép hangszerszólót kínált az előadókknak. A leglátványosabb monológ talán a klarinétosnak jutott (méltán kapott nagy tapsot), de a csellók kórusa, a fafúvók, a rezek és az egységes vonóskar szintén remekelt.

Nem említettem még, hogy a Zeneakadémia nagytermét teljesen megtöltötte a közönség. A régen látott teltházban nyilván szerepet játszott a már évek óta magas színvonalon teljesítő zenekar, a pandémia lecsengése, de legfőképpen az a tény, hogy a szünet után felcsendülő versenymű szólistáját Pinchas Zukermannak hívták. A művész még mielőtt lejátszott volna egy hangot is, már belopta magát a közönség szívébe. Üzenetet intézett ugyanis a közönséghez, melyet a karmester tolmácsolt: „sok ember van most bajban a szomszédunkban, ezért ezzel a Bartók-kompozícióval küldjünk nekik szeretetet”. Zukerman nyilvánvalóan túl van már pályája zenitjén, kottából, ám abszolút korrekten játszotta Bartók-Serly concertóját. (Hogy ebből mennyi a Bartók, azt most ne firtassuk.) Természetesen volt ráadás: először Telemann G-dúr brácsaversenyének 1. (Largo) tételét kapta a közönség a vastapsért cserébe, majd Zukerman finom figyelmeztetést adott a közönségnek Brahms Altatódalának megszólaltatásával...

Kovács Ilona